

RIEDER ESZTER

Kár vagy üzleti kockázat?

Az utaló magatartás alkalmazásának feltételei, területei

Konzulens: Dr. Fuglinszky Ádám

„Hittem szép szavadnak, mégis megcsalál.”

Csokonai Vitéz Mihály: A reményhez

Absztrakt

Témaválasztásom indoka az utaló magatartás kivételes jellegében áll, hiszen a polgári jog szabályai szerint általában a jogalanyok maguk viselik magatartásuk következményeit. Úgy gondolom érdekes azon magatartásokkal szembeni felelősség szabályozása, amelyek nem tükröznek egyértelműen szerződési akaratot, ugyanakkor tiltott cselekménynek sem minősülnek. Kérdés, hogy hogyan szankcionálhatók azok a károkozó magatartások, amelyek a szerződés megkötését megelőzően, a szerződéskötési tárgyalások során következnek be. Mivel nincsen szerződés, ezért jogviszony sem jött létre, nem létező jogviszonyt megsérteni viszont nem lehet. Dolgozatom dilemmája, hogy mi a megtéríthető kár, hol húzódik a határ a szokásos üzleti kockázat és a biztatási kár között. Kutatásom célja, hogy megvizsgáljam, az együttműködési kötelezettség mennyiben váltja ki az utaló magatartás tényállását, illetve a biztatási kár megtérítése milyen feltételek fennállása esetén követelhető. Az általam vizsgált téma kapcsán probléma akkor adódik, ha a szerződő fél a másik fél magatartása alapján joggal bízott a szerződés létrejöttében, de annak megvalósulása elmarad.

Kulcsszavak: együttműködési és tájékoztatási kötelezettség, kártérítés, biztatási kár

Bevezetés

A szerződés a jövőnek készül és a felek irányában elvárt az, hogy a lehetséges kockázatokat lehetőségeikhez mérten feltérképezzék.¹ Szladits Károly véleménye szerint a szerződést megkötni kívánó felek különleges bizalmi viszonyba kerülnek egymással, amely mindegyiküket arra kötelezi, hogy a másik fél érdekeire megfelelő figyelemmel legyenek.²

Dolgozotomban a Polgári Törvénykönyvben szabályozott utaló magatartás tényállásának elemzésével azt vizsgálom, hogy a biztatási kár megtérítése milyen feltételek

¹ Nochta Tibor: A gazdasági válság, mint szerződési kockázat, http://doktori-iskola.ajk.pte.hu/files/tiny_mce/File/habilitacio/nochta_habil_tezis.pdf (utolsó letöltés: 2013. 11.19.) cit.: Nochta I. p.

² Szladits Károly: A kötelelem jogalkata, Budapest,1933., Grill Kiadó, 16. p.

fennállása esetén követelhető, illetve hogy mi az összefüggés az együttműködési kötelezettség és az utaló magatartás törvényi tényállása között.

A 2013. évi V. törvény (a továbbiakban: új Ptk.) 6:587. §-a alapján

„A bíróság a kárnak egészben vagy részben való megtérítésére kötelezheti azt, akinek szándékos magatartása más jóhiszemű személyt alapos okkal olyan magatartásra indított, amelyből őt önhibáján kívül károsodás érte.”

Az utaló magatartás a *casus nocet domino*³ és a saját üzleti kockázat viselésének elveiből kiindulva kivételes szabály. Az új Ptk. Miniszteri Indokolása az utaló magatartásért való helytállás territóriumát negatív módon úgy határozza meg, hogy az emberi magatartásnak olyan megjelenési formáiért is felelősséggel tartozhatunk, amelyek sem a szerződéses, sem a jogellenes magatartásokon alapuló jogviszonyok közé nem tartoznak, azaz nem tükröznek egyértelműen szerződési akaratot, de nem minősülnek tiltott cselekménynek sem.⁴

Elvi alapok

Az utaló magatartás absztrakt tényállásának kialakulásában jelentős szerepet játszottak a „hütlén elhagyás” esetei, amikor a menyasszony családja a vőlegény házassági ígéretében bízva olyan költekező magatartást tanúsított, amelyből aztán kára származott.

Az ilyen csalárd magatartást Fürst László találón képzeletébresztőként jellemzi.⁵ Azaz ezek olyan sajátos cselekvések, amelyek nem tekinthetők kifejezetten joghatás elérését célzó magatartásnak, csupán más személyben valamilyen képzetet ébresztenek, és ezt a személyt valamilyen tette indítják.

A polgári jog szabályai abból indulnak ki, hogy a jogalanyok maguk viselik magatartásuk következményeit, még akkor is, ha mások - nem jogellenes vagy csalárd - befolyására cselekszenek.⁶ Ennek az általános elvnek - miszerint nem hárítható át a felelősség arra, akinek hatására a fél cselekedett - a korrekcióját nyújtja az utaló magatartás intézménye.⁷

Az új Ptk. változtatásai

A 2014. március 15-én hatályba lépett új Ptk. változtatásai a kártérítési felelősség szabályaiban is nyomon követhetők. Mivel az eltelt évtizedekben sok esetben mint általános méltányossági reparációs eszköz jelent meg a jogintézmény, az új Ptk. - a jogbiztonság érdekében - kihagyta az utaló magatartás tényállását a Bevezető rendelkezések közül és azt - lényegét megfelelően tükrözve és szerepének valódi jelentőségét

³ Minden olyan kárt a tulajdonos köteles viselni, amelynek megtérítésére a polgári jog szabályai alapján senkit sem lehet kötelezni.

⁴ Légrády Gergely: Az utaló magatartás (biztatási kár) a Ptk.-ban és a bírói gyakorlatban, (2003) <http://ptk2013.hu/polgari-jogi-kodifikacio/dr-legrady-gergely-az-utalo-magatartas-biztatasi-kar-a-ptk-ban-es-a-biroi-gyakorlatban-pjk-20034-20-27-o/490> (utolsó letöltés: 2013. 11.26.)

⁵ Fürst László: Utaló magatartások, Budapest, 1929., Dunántúl Egyetemi Nyomdája, 94. p.

⁶ BH1994.179: A rendes üzleti kockázattal járó esetleges hátrányt nem lehet a másik félre hárítani, ilyen esetekben alaptalan az utaló magatartásra való hivatkozás.

⁷ Vékás Lajos: A Polgári Törvénykönyv magyarázatokkal. Budapest, 2013., CompLex Kiadó, 979. p.

arányosan juttatva kifejezésre - a Kötelmi Könyvben, az egyéb kötelemfakasztó jogi tények között helyezte el.⁸

Az új Ptk. tartalmilag az utaló magatartás tényálláselemein nem változtat és megtartja azok konjunktív jellegét is. Ugyanakkor a norma változatlansága ellenére is hangsúlyozni kell, hogy az 1959-es kódex gyakorlatához képest az új Ptk. rendszerében lényegesen szűkebb körben lehet helyt adni az utaló magatartásra alapított kártérítési igénynek. Például a szerződő felek együttműködési és tájékoztatási kötelezettségének megszegéséből eredő kártérítési igényeket a törvény egyértelműen vagy a szerződéses vagy a szerződésen kívül okozott károkért való felelősség körébe vonja, attól függetlenül, hogy létrejött-e a szerződés vagy sem.⁹

A 6:62. § (4) bekezdése rögzíti, hogy a felek önmagában a szerződéskötés elmaradásáért nem tartoznak egymás felé felelősséggel, a szerződési tárgyalások sikertelenségének kockázatát mindegyik fél maga viseli. Ugyanakkor a törvény 6:62. § (5) bekezdése egyértelművé teszi, hogy az együttműködési és tájékoztatási kötelezettség már a szerződéskötési tárgyalások alatt is terheli a feleket. Ezért, ha a szerződéskötés elmaradása e kötelezettség megszegésével áll okozati összefüggésben, az okozott kárt a deliktualis kárfelelősség szabályai szerint kell megtéríteni. Ezáltal az utaló magatartás alkalmazási köre az új Ptk.-ban jelentősen leszűkült, hiszen a szerződéskötés elmaradásával kapcsolatban olyan tényállások, amelyeket eddig a bírói gyakorlat az 1959-es Ptk. 6. §-a alapján ítélt meg, a jövőben a deliktualis kárfelelősség körébe kerültek át.¹⁰

Kölcsönös együttműködés és tájékoztatási kötelezettség

A szerződés teljesítésének elősegítése mind a két félnek kötelezettsége. Ezért az új Ptk. a kölcsönös együttműködés követelményét rendszertanilag egy szinttel eltolta, és nem a polgári jogra mint „egészre”, hanem a szerződési jogra mint „részre” vonatkoztatva alkalmazza.¹¹

Az új Ptk. 6:62. §-a alapján a kölcsönös együttműködési és tájékoztatási kötelezettség a szerződés minden létszakaszában reális igény lehet a felekkel szemben. A bíróság az adott eset körülményei alapján ítéli meg a tájékoztatási kötelezettség terjedelmét.¹² Fontos azonban hangsúlyozni, hogy a tájékoztatási kötelezettség nem mentesíti a másik szerződő felet azon kötelezettsége alól, hogy maga is tájékozódjon a számára fontos körülményekről.¹³ Továbbá a törvény 6:62. § (2) bekezdése kifejezetten kimondja, hogy a szerződő fél nem hivatkozhat a tájékoztatási kötelezettség megsértésére olyan jogokkal, tényekkel és adatokkal kapcsolatban, amelyeket ismert vagy közhiteles nyil-

⁸ Vékás 2013, 30. p.

⁹ Vékás 2013, 980. p.

¹⁰ Wellmann György: A szerződések általános szabályai az új Ptk.-ban (2012) <http://ptk2013.hu/szakkikkek/dr-wellmann-gyorgy-a-szerzodesek-altalanos-szabalyai-az-uj-ptk-ban-bh-201211-965-972-o/1587> (utolsó letöltés: 2013.11.20.)

¹¹ Bán Dániel: Az új Ptk. bevezető rendelkezései - Interjú Kecskés László professzossal (2012) <http://ptk2013.hu/interjuk/az-uj-ptk-bevezeto-rendelkezesei-interju-kecskes-laszlo-professzossal/1591> (utolsó letöltés: 2013.11.25.) cit.:Kecskés (2012)

¹² BH2004.109

¹³ BH2003.203

vántartásból, illetve más forrásból ismernie kellett. Az együttműködési és tájékoztatási kötelezettség megszegéséből keletkezett károkért a feleknek a szerződéskötés elmaradása esetén is felelniük kell, ha a felelősség törvényi feltételei fennállnak.¹⁴

Az együttműködési kötelezettség alapozza meg az egyes szerződéstípusoknál *expressis verbis* megfogalmazott tájékoztatási kötelezettséget.¹⁵ A tájékozódás a szerződéskötés olyan lényeges részlete, amellyel a lehető legkisebbre lehet szorítani a tévedések és félreértések lehetőségét.

Az érdekelt felek együttműködése megköveteli, hogy a szerződést érintő lényeges körülményekről egymást már a szerződéskötést megelőzően tájékoztassák. A jövőben tervezett szerződésekre vonatkozóan adott tájékoztató közlés lényegében egyfajta segítségnyújtás ahhoz, hogy másik fél a munkatervét megfelelően tudja összeállítani.

Az igény előzetes közlésével kapcsolatosan adott felvilágosítás tekintetében a közlő félnek kellő megfontolással és körültekintéssel kell eljárnia, mert válaszában, illetőleg további magatartásának következményeiért - még ha jóhiszeműségéhez kétség nem is fér - esetleg helyt kell állnia.¹⁶

A culpa in contrahendo és az utaló magatartás viszonya

Mind az együttműködési kötelezettség megsértésén (*culpa in contrahendo*) alapuló igényérvényesítéssel, mind az utaló magatartás intézményével abban az esetben élhet a fél, ha nem jön létre szerződés, és ennek következményeként kár keletkezik. A kérdés tehát az, hogy az új szabályozás alapján kiválthatja-e a culpa in contrahendo az utaló magatartás tényállására alapított igényérvényesítést. Ennek megválaszolására tekintsük át a köztük lévő különbségeket.

- Az utaló magatartásnál - szemben az együttműködési kötelezettséggel - nem szeg meg a károkozó fél semmilyen köteleiséget, nem aktív, hanem passzív magatartást („indít”) tanúsít.

- Az utaló magatartás tényállási eleme a kárt okozó fél szándékossága, a felróhatóság viszont nem¹⁷, míg a 6:62. § (4) bekezdés alkalmazásához szükséges, hogy a fél ne úgy járjon el, ahogy az az adott helyzetben általában elvárható.

- Az együttműködési kötelezettség megsértése jogellenes magatartás, tehát kártérítés követelhető, ellenben a 6:587. §-al, ahol - a cselekmény nem jogellenes és nem is egyértelműen jogszerű volta miatt - megtérítés jár.

Mindezekre tekintettel, véleményem szerint a két szabály csupán metszi egymást, hiszen más az esetköre a 6:62. § (4) bekezdésére alapított és más a 6:587. §-ra alapított igénynek. Az utaló magatartás - ezzel is megerősítve kiegészítő jellegét - lényegesen leszűkült azáltal, hogy a culpa in contrahendo kikerült belőle. Így tehát a konkrét

¹⁴ Vékás 2013, 547. p.

¹⁵ Benedek Károly: A Polgári Törvénykönyv magyarázata. Budapest, 1999., Közgazdasági és Jogi Kiadó, 757. p.

¹⁶ N.N. : Károkozás utaló magatartással, (2007) <http://cegvezetes.hu/2007/01/karokozas-utalo-magatartással/> (utolsó letöltés: 2013.11.27.) cit.:Cégvezetés

¹⁷ 2013. évi V. törvény 1:4§ (1) bekezdés

helyzet vizsgálatával állapítható meg, hogy a fél a Ptk. mely szakaszára hivatkozva perelhet.

A kár és a kockázat elhatárolása

Egy szerződés megkötése érdekében a felektől kölcsönösen elvárható bizonyos lépések megtétele.¹⁸ A szerződés előkészítésének komoly költségkihatása lehet (pl. utazási költség, szállodaköltség, irodaköltség, ügyvédi költség), amelyek a többletelem hiányában szokásos üzleti kockázat körébe tartoznak, így ezeket a költségeket a gazdálkodó szervezet maga viseli.¹⁹ A BH1994.4-ban a bíróság elvi élel zárta ki az utaló magatartás tényállásának alkalmazhatóságát a szokásos üzleti kockázat áthárításához. Olyan többletmagatartásokkal összefüggő károk háríthatók át, mint például ha a károsult a szerződéskötésben bízva más szerződés megkötéséről lemond, más üzleti lehetőséget elhalszt, vagy éppen a várt szerződéskötésre tekintettel vállal el más kötelezettségeket.²⁰

A gyakorlatban egyre szélesedik a kockázati kör. A GK14. számú állásfoglalás kifejti, hogy pusztán a közlés alapján való felkészülés olyan kockázatot jelent, amely a kötelezetti pozícióban levő félre hárul. Minthogy azonban a közlés nem jelent kötelezettséget a kötelezetti pozícióban levő féllel szemben sem, az a saját érdekei szem előtt tartásával maga mérlegeli, érdemes-e vállalnia az esetleg feleslegessé váló felkészülésének kockázatát.²¹

Tényálláselemek

6:587. § *A bíróság a kárnak egészben vagy részben való megtérítésére kötelezheti azt, akinek szándékos magatartása más jóhiszemű személyt alapos okkal olyan magatartásra indított, amelyből őt önhibáján kívül károsodás érte.*

Szándékos magatartás

A kárt okozó fél magatartásának szándékosságát két oldalról kell megközelítenünk. Egyfelől a fél tudatában van magatartása lehetséges következményeinek, ideértve a másik félben keltett várakozásokat is, és azokat kívánja, vagy azokba legalábbis beletenyugszik. Másrészt az utaló magatartást tanúsító fél szándéka annak tanúsításakor nem terjedhet ki a károsult károsodására, mint lehetséges eredményre, hiszen ebben az esetben már fennállna a kártérítési felelősség. Ha a károkozó szándéka utaló magatartása tanúsításakor kiterjed a károkozásra is, azt feltételezi, hogy a károkozó tudja: a károsult várakozásai meg fognak hiúsulni.²²

Tehát a szándékos magatartás olyan viselkedés, amelyből nagy valószínűséggel lehet határozott következtetést levonni jogilag jelentős tények fennforgására, így a tréfából vagy gondatlanul tanúsított magatartás nyilvánvalóan nem meríti ki a szándékosság

¹⁸ Benedek 1999, 49-50. p.

¹⁹ BH 1996.586

²⁰ Légrády 2003

²¹ Céglevezetés 2007

²² Wellmann György: Polgári Jog, Kötelmi jog. Budapest, 2013., HVG-Orac Kiadó 553. p.

fogalmát.²³ Megjegyzendő, hogy a szándékosság és a gondatlanság alapvetően büntetőjogi kategória, a polgári jog ritkán alkalmazza.

Más személyt

A „más személyt” tényállási elem azt a természetes vagy jogi személyt jelöli, akire a fél magatartása befolyást gyakorol vagy - mint behatás - irányul, így például a szerződési tárgyalási partner.

Jóhiszeműség és alapos ok

A jóhiszeműség és tisztesség elve a polgári jog általános etikai megalapozottságát fejezi ki, és mint ilyen, valamennyi polgári jogi viszony tekintetében értelmezhető, sőt szükséges jogi-morális bázis²⁴, amely természetesen nem jelent egyet azzal, hogy valakon kell bízni.

A jóhiszeműség szubjektív, tudati állapot. Jóhiszemű az, aki nem tud, és kellő körültekintés tanúsítása mellett sem kellene tudnia a látszattal ellentétes valóságról.²⁵ A szerződő felet a szerződés feltételeinek előzetes közlése nélkül is jóhiszeműnek kell tekinteni, ha közte és a másik fél között huzamosabb idő óta termelési együttműködés vagy kereskedelmi kapcsolat áll fenn.²⁶ Nem jóhiszemű a fél azonban akkor, ha tudja vagy tudhatja, hogy az utaló magatartás nem megfelelően tükrözi a másik fél valós akaratát, vagy a másik fél elhatározása nem komoly²⁷, illetve annak megváltozása várható.²⁸

Nemzetközi szinten is találunk a jóhiszeműség megsértésére vonatkozó rendelkezést. Az UNIDROIT Alapelvek 2.1.15. cikke (*negotiations in bad faith*) a jóhiszeműség objektív kötelezettségének megsértése esetén előírja a szerződéssel okozott károk megtérítésének kötelezettségét a szerződő felek viszonylatában.²⁹ „Az a fél azonban, aki rosszhiszeműen tárgyal, vagy rosszhiszeműen szakítja meg a tárgyalásokat, felelősséggel tartozik a másik félnek okozott károkért.” Valamennyivel szigorúbb a Principles of European Contract Law 2:301. §-a, ugyanis a jóhiszeműség és tisztességes eljárás követelményeivel már az is ellentétesnek minősül, ha az egyik fél a másik féllal való megállapodás tényleges szándéka nélkül bocsátkozik tárgyalásokba, vagy folytat tárgyalásokat.³⁰

²³ Wellmann 2013. 553. p.

²⁴ Kecskés 2012.

²⁵ Bíró György- Lenkovich Barnabás: Általános tanok. Miskolc, 2010., Novotni Kiadó, 82. p.

²⁶ Cégvezetés 2007

²⁷ Nem komoly annak a magatartása, aki tudja, hogy az örökhagyó a fiával szemben érzett hirtelen haragjában nyilatkozott úgy, hogy őt teszi meg örökösévé.

²⁸ Wellmann 2013, 554. p.

²⁹ UNIDROIT- Nemzetközi Kereskedelmi Szerződések Alapelvei, (2010) <http://www.unidroit.org/english/principles/contracts/principles2010/translations/blackletter2010-hungarian.pdf> (utolsó letöltés: 2013.12.02.) cit.: UNIDROIT (2010)

³⁰ Principles of European Contract Law, (2002) <http://www.jus.uio.no/lm/eu.contract.principles.parts.1.to.3.2002/2.301.html> (utolsó letöltés: 2013. 12.02.) cit.: Principles of European Contract Law (2002)

Alapos oknak az erős indíték, megalapozott feltevés tekinthető. Ez alatt a másik fél olyan határozott közlését kell érteni, amely alapján a károsult fél kellő megalapozottsággal, a közfelfogás szerint indokoltan számolhat a szerződés létrejöttével.³¹ Tehát nem lehet az utaló magatartás alkalmazásának alapja ésszerűtlen és eltúlzott várakozás.³²

Magatartásra indít

Az utaló magatartás specifikuma, hogy nem pusztán képzetet ébreszt, hanem érdekelődést teremt azzal, hogy a szerződésben bízó fél a másik fél cselekvéséből jogilag jelentős tények fennforgására következtetéseket von le, s ehhez igazítja, változtatja saját cselekedeteit.³³ A tényállásba tartozó magatartás nem irányulhat a másik fél károsodásának előidézésére, hiszen az ilyen célzatos magatartás jogellenes, és ezért a felelősségi szabályok alá tartozik.

Önhiba

A törvény szerint a kár megtérítésére csak a jóhiszemű és az önhibáján kívül kárt szenvedő fél jogosult. A BH1986.69 kimondja azt is, hogy a kár keletkezésében a károsult közrehatása fogalmilag kizárt. A Wellmann-féle kommentár álláspontja szerint azonban az önhiba hiánya nem a károsulti közrehatás hiányában, hanem a várakozások meghiúsulásában való felróható közrehatás, illetve a kárenyhítési kötelezettség elmulasztásában ragadható meg.

Általánosságban az utaló magatartásért való helytállási kötelezettség címén nem állapítható meg kártérítési kötelezettség, ha a károsultnak számolnia kellett a károsodással, vagyis nem önhibáján kívül érte a károsodás.³⁴ Az önhibán kívüli károsodás nem állapítható meg, így a kár áthárítására sem kerülhet sor a következő esetekben:

- ha felvilágosítás kérése helyett az egyik fél a másik felet csupán értesíti, az pedig a közlésre nem nyilatkozik,
- ha a károsult hűtlensége miatt nem kötik meg a házasságot,
- ha az örökhagyó azért nem tett a fél javára végrendeletet, mert az örökhagyó kérését nem teljesítve nem hívott hozzá ügyvédet.³⁵

A gazdálkodó szervezetekkel szemben fokozott elvárás, hogy a gazdálkodásukat a piac törvényei és az ésszerűség szabályai szerint tervezzék meg. Egy új termék bevezetése előtt például alapvető követelmény a széles körű piacfeltárási tevékenység. Egy beruházást megelőző piackutatás elmulasztása már alappal minősülhet önhibának, mint ahogy az is, ha a cég a partnere üzleti lehetőségekre vonatkozó állításait azok ellenőrzése nélkül, kritikán felül elfogadja.³⁶ Aki önként, saját elhatározása alapján áll

³¹ Cégvezetés 2007

³² Wellmann 2013, 555. p.

³³ Fürst 1929, 65-94. p.

³⁴ BH1986.319

³⁵ Wellmann 2013, 555. p.

³⁶ Cégvezetés 2007

el a szerződéstől, az önhibájából szenved el a kárt, így a biztatási kár megtérítésére irányuló követelése alaptalan.³⁷

Biztatási kár

A biztatási kár (*Vertrauensschaden*) Jhering nevéhez fűződik, aki szerint a biztatási kár azzal éri károsultat, hogy bízott az általa kötött szerződés érvényességében, amely viszont a másik fél szerződéskötéssel kapcsolatos gondatlansága miatt érvénytelen volt.³⁸ Egyes források a biztatási kárt és az utaló magatartást - helytelen módon - szinonimaként használják, holott a biztatási kár a szerződés elestéből, az utaló magatartás következtében beállott kár.

Fontos megemlíteni, hogy nem csak a vagyon tényleges értékének csökkenése vagy az elmaradt haszon lehet kár. Így ha a vagyonba olyan vagyontárgy kerül, amely valamely várakozás meghiúsulása miatt feleslegessé válik, - feltéve, hogy az eredeti állapot helyreállítása nem lehetséges - vagy további költségekkel, illetve értékcsökkenéssel járna, akkor abban az esetben is beszélhetünk kárról. Példa erre a megvett és vissza nem váltható jegyajándék vagy a megrendelt, foglalóval biztosított esküvői vacsora ellenértéke.³⁹

Kiemelendő, hogy az utaló magatartás időpontjában a károsult vagyonának várható vagy tényleges csökkenése még nem minősül kárnak, pusztán indokolt költségnek vagy valamiféle ellenértéknek.⁴⁰ A vagyoni csökkenés kárrá később – a szerződéskötés vagy várakozás elmaradása nyomán – válik.

Károsodás és a kár megtérítése

A károsultat terheli annak bizonyítása, hogy az utaló magatartás miatti kár megtérítésének valamennyi feltétele fennáll.⁴¹ A kárt szenvedő magatartása cselekvés és nemtevés egyaránt lehet. Az utaló magatartás bármilyen jognyilatkozati alakban megvalósulhat, de különös jelentősége van a konkludens viselkedéseknek (tudomás- vagy tényközlő magatartásoknak).

A kár mértékének megállapítását követően a kár bekövetkezte és a károkozó magatartása között húzódó okozati összefüggés vizsgálendő. Az utaló magatartás rendelkezése szerinti megtérítési kötelezettségről csak akkor lehet szó, ha a kötelezett szándékos magatartása és a jogosult kára között fennáll az okozati összefüggés.⁴²

Az utaló magatartás szabálya nem keletkeztet feltétlen kötelezettséget az utaló magatartásban bízó személy által okozott önkár megtérítésére, csupán lehetőséget biztosít a bíróság számára, hogy az így keletkezett kárt részben vagy egészben a szándékos magatartást tanúsító személyre áthárítsa.⁴³

³⁷ BH1995.229

³⁸ Siklósi Iván: Az érvénytelen szerződéssel kapcsolatos kártérítési felelősség néhány elméleti-dogmatikai kérdése. In: Magyar Jog 2011/58/7, 437. p.

³⁹ Wellmann 2013, 556. p.

⁴⁰ Wellmann 2013, 553. p.

⁴¹ BH2002.480

⁴² BH1997.275

⁴³ Wellmann 2013, 553. p.

Kárként elvileg mindenfajta vagyoni és nem vagyoni kár megítélhető, amelynek mértéke a bíróság mérlegelésétől függ. Az igazságosság és méltányosság elvének alkalmazásával a bíróságnak a felek teherbíró képességét, a károsodás arányát, a felróhatóságot, illetve azt kell figyelembe vennie, hogy melyik fél érdekkörében merült fel a kiváltó ok. Nyilvánvalóan más megítélés alá esik, ha a vőlegény a legénybúcsún hűtlenséget követ el, mint az, hogy a holtak nyilvánított felesége hirtelen előkerül.⁴⁴

A kárnak csak az a része térítendő meg, mely a károkozó fél magatartása révén keletkezett. Fontosnak tartom kiemelni, hogy az utaló magatartás nem szolgálhat a megtorlás eszközéül, így például a dúsgazdag férfi akkor sem háríthatja át egy szegény nőre az utaló magatartás alapján okozott kárt, ha a nő felróható magatartása miatt bontották fel az eljegyzést.⁴⁵

Az utaló magatartás megjelenése a magánjog területén

Családjog

Házasságot kötni senki sem köteles, így a házassági ígéret nem teljesítése nem jogellenes. Az ígértetevőnek joga van elállni a házassági szándéktól.⁴⁶ A meghíusult házassági ígéretek körében vizsgálódva kijelenthető, hogy az utaló magatartás alkalmazásához a házassági ígéret mögött komoly szándéknak (vagy legalábbis látszatának) kell meghúzódnia. Nem elegendő önmagában az, ha a károsult meg van győződve, hogy a másik fél vele házasságot fog kötni, és az sem, ha a felek között egy ideig kapcsolat állott fenn. Például nem lehetett követeléssel fellépni abban az esetben sem, amelyben a felperes hét évig tartott fenn az alperessel nemi kapcsolatot, miközben tudta, hogy az alperes nő, így alapos okkal nem bízhatott abban, hogy az alperes elválik és őt veszi feleségül.⁴⁷

Ha a házassági ígéret komoly, vagy legalább komoly szándék látszata kíséri, a házasságkötés előkészítése körében vállalt költségek megtérítését az esküvő elmaradása esetén alappal lehet kérni. Ilyen eset volt, amikor a felek kapcsolata alapján a leány szülei az esküvő időpontját kitérítették, közölték az általuk vállalt kiadásokat, és a leendő férj hallotta ezeket a kijelentéseket, bár nem reagált rájuk.⁴⁸

Szerzői jog

A BH1992.687 szereplő ügyben az alperes a fotóművész felperesnek szóban adott megbízást a fia által üzemeltetett büfé reklámfotóinak elkészítésére. Mivel a fényképek árában nem egyeztek meg, szerződés nem jött létre köztük, az viszont megállapítható, hogy a felperes az alperes biztatására készítette el a képeket. Miután az alperes jelen volt a felvételek elkészítésénél, alaptalanul hivatkozik a fényképfelvételek felhasználásra való alkalmatlanságára. A bíróság döntésében megállapította, hogy a fel-

⁴⁴ Wellmann 2013.556. p.

⁴⁵ Wellmann 2013. 556. p.

⁴⁶ LB V.21540/1976 törvényességi határozata

⁴⁷ Legfelsőbb Bíróság polgári ügyben hozott 20899/1966 törvényességi határozata

⁴⁸ Benedek 1999, 52. p.

peres jóhiszeműen készítette el a fényképfelvételeket, és a szerződéskötés elmaradása miatt kárt szenvedett.

Munkajog

Úgy gondolom, hogy a munkajog területén igencsak nagy jelentősége van az egymás iránti bizalomnak, a kölcsönös tiszteletnek és a kooperációnak. Annak ellenére, hogy a jogok nem önkényesen, hanem csak a másik félre tekintettel gyakorolhatóak⁴⁹, jelentős számú visszaélést találhatunk e területen.

A munkajoggal összefüggésben az utaló magatartás a munkaviszony megszűnésénél fordulhat elő, amikor is a munkavállaló a korábbi munkaviszonyát új munkaviszony létesítésében alapos okkal szüntette meg, de az új munkaviszony létesítésére irányuló ígéretet végül nem tartották be.⁵⁰

A szerződéshez hasonló helyzetek

Azt a felet, aki valamely termékből meghatározott mennyiségre vonatkozó igényét a másik féllel előzetesen közölte, de utóbb megrendelést egyáltalában nem, vagy csak kisebb mennyiségre adott, az eset körülményei szerint a másik félnek ezzel okozott kár megtérítésére lehet kötelezni.⁵¹ Ha a közlés annyira határozott, hogy a fél kellő alaposzottsággal számolhatott a szerződés létrejöttével, különösen ha emiatt más irányú kötelezettség vállalásáról lemondott, vagy nagyobb arányban indokoltan költekezett, az utaló magatartás alkalmazására kerülhet sor.⁵²

Összegzés

Az utaló magatartás a körülötte lévő bizonytalanságokkal, értelmezésekkel gyengítheti kártérítési jogunk koherens rendszerét, de erősítheti, ki is egészítheti azt, amelyben speciális kártelepítő szabályát megfelelően alkalmazzák.⁵³ Jheringet idézve a jog az erkölcs minimuma, éppen ezért ha az érdekek egyensúlya nem jön létre, ennek helyreállításához a jog az utaló magatartás szabályával a jóhiszeműen bízó fél számára olyan eredményt biztosít, amelyet akkor ért volna el, ha a másik fél közlésére alapított számítása megfelelőnek bizonyul.⁵⁴

Az utaló magatartás specifikus, mivel az egyik fél magatartása nem pusztán képzetet ébreszt a másikban, hanem ennek megfelelően érdekeltolódást is eredményez.⁵⁵ Mindezekre tekintettel szükség van egy olyan tényállásra, amely szigorúan meghatározott feltételek beállta mellett a kárveszélyviselés korrekcióját nyújtja. Úgy gondolom érdekes azon magatartásokkal szembeni felelősség szabályozása, amelyek nem

⁴⁹ Hovánszki Arnold: A kölcsönös bizalom és együttműködés tartalma a munkajogban. In. Munkaügyi Szemle 5/2005., 47. p.

⁵⁰ BH 1982.67

⁵¹ Cégvezetés 2007

⁵² Benedek 1999, 51. p.

⁵³ Légrády 2003

⁵⁴ Füst 1929, 39. p.

⁵⁵ Füst 1929, 94. p.

tükröznek egyértelműen szerződési akaratot, ugyanakkor tiltott cselekménynek sem minősülnek.

Összefoglalva dolgozatomat, megállapítható, hogy az utaló magatartás alkalmazásához nem csupán az szükséges, hogy a tényállásban felsorolt valamennyi elem megvalósuljon, hanem elengedhetetlen, hogy ezek között okozatossági viszony álljon fenn. Az utaló magatartás nem önálló kárfelelősségi alakzat, hanem méltányossági kártelepítési szabály.⁵⁶ Nem jogszerű, nem is jogellenes, hanem egy harmadik kategória: túrt magatartás. Ezt az is alátámasztja, hogy a jogkövetkezmény tekintetében nem egyértelműen kártalanításról vagy kártérítésről rendelkezik a Ptk., hanem a kár megtérítéséről. Szemben a culpa in contrahendo esetével, ami az új Ptk alapján kivált az utaló magatartás köréből, és amely jogellenes volta miatt kártérítési vonzattal jár.

A szakirodalom és a bírói gyakorlat alapján kijelenthetjük, hogy az utaló magatartás alapján olyan költségráfordítás megtérítése igényelhető, amelyet a szerződést megkötni szándékozó fél csak a szerződés megkötése esetén eszközölne; a szerződés megkötésének előkészületével járó költségek azonban nem. A rossz spekuláció kockázatát a fél maga viseli, így az ebből származó károk a szokásos üzleti kockázat körébe tartoznak. Kárként annak a költségnek a megtérítését lehet követelni, amely valamilyen többletmagatartással függ össze és megalapozott feltevésen alapszik.

Az új Ptk. hatályba lépésével az utaló magatartás tényállásának köre drasztikusan leszűkült: a culpa in contrahendo esetei kikerültek alóla. Azt, hogy a jogszabályi környezet változása a jogintézmény kiüresedését vagy ellenkezőleg, egy átgondoltabb felelősségi rendszer létrejöttét eredményezi majd, a következő évek, évtizedek joggyakorlata fogja eldönteni.

Irodalom

- Bán Dániel: Az új Ptk. bevezető rendelkezései - Interjú Kecskés László professzorral (2012) <http://ptk2013.hu/interjuk/az-uj-ptk-bevezeto-rendelkezesei-interju-kecskes-laszlo-professzorral/1591> (utolsó letöltés: 2013.11.25.) cit.:Kecskés (2012)
- Benedek Károly: A Polgári Törvénykönyv magyarázata. Budapest, 1999., Közgazdasági és Jogi Kiadó
- Bíró György- Lenkovics Barnabás: Általános tanok. Miskolc, 2010., Novotni Kiadó
- Fürst László: Utaló magatartások, Budapest, 1929., Dunántúl Egyetemi Nyomdája
- Hovánszki Arnold: A kölcsönös bizalom és együttműködés tartalma a munkajogban. In. Munkajogi Szemle 5/2005.
- Légrády Gergely: Az utaló magatartás (biztatási kár) a Ptk.-ban és a bírói gyakorlatban, (2003) <http://ptk2013.hu/polgari-jogi-kodifikacio/dr-legrady-gergely-az-utalo-magatartas-biztatasi-kar-a-ptk-ban-es-a-biroi-gyakorlatban-pjk-20034-20-27-o/490> (utolsó letöltés: 2013. 11.26.) cit.: Légrády (2003)
- N.N. : Károkozás utaló magatartással, (2007) <http://cegvezetes.hu/2007/01/karokozas-utalo-magatartassal/> (utolsó letöltés: 2013.11.27.) cit.:Cégvezetés
- Nochta Tibor: A gazdasági válság, mint szerződési kockázat, <http://doktori-isko>

⁵⁶ Wellmann 2013, 553. p.

la.ajk.pte.hu/files/tiny_mce/File/habilitacio/nochta_habil_tezis.pdf (utolsó letöltés: 2013. 11.19.) cit.: Nochta

- Principles of European Contract Law , (2002) <http://www.jus.uio.no/lm/eu.contract.principles.parts.1.to.3.2002/2.301.html> (utolsó letöltés: 2013. 12.02.) cit.: Principles of European Contract Law (2002)
- Siklósi Iván: Az érvénytelen szerződéssel kapcsolatos kártérítési felelősség néhány elméleti-dogmatikai kérdése. In:Magyar Jog 2011/58/7
- Szladits Károly: A kötelelem jogalkata, Budapest,1933., Grill Kiadó
- UNIDROIT- Nemzetközi Kereskedelmi Szerződések Alapelvei, (2010) <http://www.unidroit.org/english/principles/contracts/principles2010/translations/blackletter2010-hungarian.pdf> (utolsó letöltés: 2013.12.02.) cit : UNIDROIT (2010)
- Vékás Lajos: A Polgári Törvénykönyv magyarázatokkal. Budapest, 2013., CompLex Kiadó
- Wellmann György: A szerződések általános szabályai az új Ptk.-ban (2012) <http://ptk2013.hu/szakcikkek/dr-wellmann-gyorgy-a-szerzodesek-altalanos-szabalyai-az-uj-ptk-ban-bh-201211-965-972-o/1587> (utolsó letöltés:2013.11.20.) cit.: Wellmann (2012)
- Wellmann György: Polgári Jog, Kötelmi jog. Budapest, 2013., HVG-Orac Kiadó

Jogforrások

- 1959. évi IV. törvény a Polgári Törvénykönyvről
- 2013. évi V. törvény a Polgári Törvénykönyvről
- GK. 14. számú állásfoglalása
- LB 20899/1966 törvényességi határozata
- LB 21540/1976 törvényességi határozata
- BH 1982.67
- BH 1986.69
- BH 1986.319
- BH 1992.687
- BH 1994.4
- BH 1994.179
- BH 1995.229
- BH 1996.586
- BH 1997.275
- BH 2002.480
- BH 2003.203
- BH 2004.10

Abstract

I have chosen this topic for my thesis because of the extraordinary nature of the reliance damages. It is atypical because the consequences of any behaviour is usually born by the acting person under the rule of civil law.

It may be challenging to examine the regulation of liability against practices do not reflect a clear contractual will, however, do not constitute a prohibited act. The question is how harmful behaviours occur during the pre-contractual negotiations should be penalized. Since there is no contract, no obligation exists. A non-existent obligation cannot be violated. My thesis dilemma is which damages are recoverable and where the borderline between the normal business risk and reliance damages is. My research aims to examine how the reliance interest can be triggered by the obligation for cooperation and under what conditions recovery of reliance damages can be claimed. In connection with the subject examined problems arise when one of the parties - based on the behaviour of the other party - relies on the concluding of the contract reasonably, but it eventually fails.

Keywords: Duty to cooperate and communicate information, compensation, reliance damages

